

9.1.2018

EOAK/5560/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

TARKASTUS: HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUDEN VAPAUTENSA MENETTÄNEIDEN SÄILYTYSTILAT JA KULJETUKSET

Tarkastuspöytäkirja

Tarkastuskohde Ennalta ilmoittamaton tarkastus Helsingin kärjäoikeuden vapautensa menettäneiden säilytystiloihin ja vapautensa menettäneiden kuljetukseen

Tarkastusajankohta 26.9.2017

Osallistujat EOAK:sta Esittelijäneuvos Anu Rita
Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

Osallistujat tarkastuskohteesta Securitas Oy:n kohde-esimies - - -
Tarkastaja - - - (osan aikaa)
Lisäksi tarkastuksen aikana keskusteltiin Vantaan vankilan, Helsingin vankilan ja Helsingin poliisilaitoksen kuljetuksista vastanneiden virkamiesten kanssa

1

YLEISTÄ TARKASTUKSESTA JA TARKASTUSKOHTEESTA

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojan määräyksestä tehtiin 26.9.2017 Helsingin kärjäoikeuden vapautensa menettäneiden säilytystiloihin ja vapautensa menettäneiden kuljettamiseen kohdistunut ennalta ilmoittamaton tarkastus.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua Helsingin kärjäoikeuteen tuotavien vapautensa menettäneiden säilytystiloihin sekä vapautensa menettäneiden kohteluun, valvontaan ja kuljetukseen.

Tarkastuksen aikana kärjäoikeuteen tuotiin kaksi vapautensa menettänyttä Helsingin poliisilaitoksen kuljettamina, yksi vapautensa menettänyt Helsingin vankilan kuljettamana ja kolme vapautensa menettänyttä Vantaan vankilan kuljettamina.

2

TARKASTUSHAVAINNOT

2.1

Käräjäoikeuden säilytystilat

Käräjäoikeudessa meneillään olleiden korjaustöiden vuoksi säilytystilojen normaali sisään-tulo-väylä ei ollut käytössä. Korjaustöiden aikana vapautensa menettäneet kuljetetaan sisään käräjäoikeuden sivuoven kautta pitkää käytävää pitkin. Pyörätuolia käyttävät joudutaan kuljetamaan käräjäoikeuden pääoven kautta.

Käräjäoikeudessa on erillinen selliosasto vapautensa menettäneille. Osastolla on 14 selliä. Tarkastajille kerrottiin, että välillä kaikki sellit ovat täynnä. Yksi selliosaston selleistä on suurempi, muut sellit ovat identtisiä.

Selleissä saa tupakoida ja niissä oli pinttynyt tupakan haju. Yhtään vain tupakoimattomille varattua selliä ei ole.

Selleissä ei ole ikkunoita ja istumista varten on betoninen taso. Sellien seinissä oli piirroksia, mikä antoi epäsiistin vaikutelman. Sellit oli maalattu viimeksi joulukuussa 2016. Muutoin selliosaston tilat vaikuttivat siisteiltä.

Tarkastuksen jälkeen pyydettiin vielä erikseen tarkempia tietoja muun muassa sellien remontoinnista. Saadun tiedon mukaan vuonna 2016 tehtyä maalausta edeltävä maalaus oli tehty vuonna 2014. Viimeisimmän maalauksen jälkeen sellit olivat pysyneet siisteinä kolmisen kuukautta.

Selleissä on hälytyslaitteet, joilla saa yhteyden vartijoiden tilaan. Tarkastajat kokeilivat yhden sellin (selli numero 1) hälytyslaitetta, joka toimi moitteettomasti.

Selleissä ei ole vessaa, mutta säilytystilassa on erillinen wc sekä inva-wc.

Lisäksi tiloissa on vankeja kuljettaville vartijoille tarkoitettu oleskelutila, joka vartijoiden kertoman mukaan on usein liian ahdas paikalla olevien vartijoiden määrään nähden. Säilytystilojen yhteydessä on myös huone, jossa säilytettävien on mahdollista tavata avustajaa. Valvonnasta vastaavien virkamiesten mukaan yksi tapaamistila ei aina riitä.

Vapautensa menettäneet voivat kulkea säilytystiloista istuntosaleihin takakautta joutumatta tekemisiin muiden asianosaisten tai kärjäyleisön kanssa.

Kärjäoikeuden 1., 2. ja 4. kerroksessa on lisäksi kussakin kerroksessa kaksi pienempää säilytystilaa, joita käytetään vain, jos selliosaston tilat ovat täynnä. Tarkastajat kävivät toisen kerroksen säilytystiloissa (kaksi kuvaa alla). Säilytystilat ovat hyvin pieniä eikä toisessa niistä toiminut valo. Säilytystila oli leveydeltään vain kuvissa näkyvän betonikorokkeen mittainen. Syvyyttä säilytystilassa oli betonikorokkeen ja sitä kapeamman seisomatilan verran. Tiloissa ei ole hälytyslaitetta. Valvonnasta vastaavien virkamiesten mukaan näissä tiloissa vartiointi järjestetään siten, että vartija on koko ajan oven ulkopuolella.

Tarkastuksen jälkeen pyydettiin vielä erikseen tarkennusta muista kuin varsinaisella selliosastolla olevista säilytystiloista. Saadun tiedon mukaan edellä mainittujen tilojen lisäksi myös kärjäoikeuden turvasalin yhteydessä on neljä kappaletta pienempiä säilytystiloja ja erillinen wc-tila. Näitä tiloja käytetään vain turvasalin istuntojen yhteydessä lyhyissä tauoissa ym.

2.2

Valvontavastuun järjestäminen

Vastuu vapautensa menettäneiden valvonnasta Helsingin kärjäoikeuden tiloissa on kuljetuksesta vastaavalla viranomaisella eli pääsääntöisesti poliisilla tai Rikosseuraamuslaitoksella.

Yksityisen vartiointiliikkeen vartijat vastaavat kärjäoikeuden tilojen yleisestä valvonnasta, eikä heille tule tarkkaa tietoa vapautensa menettäneiden kuljettamisesta.

Kärjäoikeuden henkilökunta ei osallistu vapautensa menettäneiden valvontaan. Tarkastajien havaintojen perusteella kärjäoikeudessa ei yleisemminkään vaikuttanut olevan tarkkaa tietoa siitä, kuinka paljon vapautensa menettäneitä minäkin päivänä tulee.

2.3

Vapautensa menettäneiden kohtelu

Vapautensa menettäneiden ruokahuolto on järjestetty siten, että kuljetuksesta vastaava taho tuo mukanaan ateriat, joiden säilytys ja lämmittäminen onnistuu vartijoiden tilassa. Vantaan vankilan henkilökunta kertoi tuovansa annoksia myös varalle.

Vapautensa menettäneillä on mahdollisuus tavata avustajaa erillisessä huoneessa (kuva edellä jaksossa 2.1).

Yhtä lukuun ottamatta kaikki tarkastusaikaan tuodut vapautensa menettäneet olivat pukeutuneet siviilivaatteisiin. Helsingin vankilasta tuodulla vapautensa menettäneellä oli kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen vankihousut.

Yksikään tarkastusaikaan tuotu vapautensa menettänyt ei ollut kuljetettaessa sidottuna.

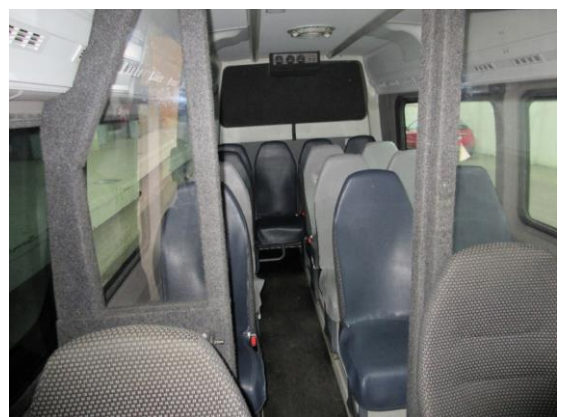
2.4

Vantaan vankilan kuljetukset

Tarkastajat tutustuivat Vantaan vankilan kuljetusajoneuvoon, joka oli vanhaa osastoimatonta mallia. Vankilan henkilökunnan mukaan uudet osastoidut ajoneuvot ovat jo käytössä.

Vartijoiden kertoman mukaan ajoneuvo voi joskus olla aivan täynnä vapautensa menettäneitä. Tällä kertaa kuljetettavana oli kolme henkilöä.

Vantaan vankilan henkilökunta halusi lisäksi ottaa keskustelussa esiin sen, että henkilöautoiksi rekisteröidyillä kuljetusajoneuvoilla ei voi ajaa bussi-kaistaa. Heidän mukaansa tämä vaarantaa kuljetuksen turvallisuuden ongelmatilanteissa.

3

HUOMIOT JA TOIMENPITEET TARKASTUKSEN JOHDOSTA

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölöselle.

3.1

Tilat

Apulaisoikeusasiamies suosittelee, että sellien seinät pyritäisiin pitämään siistimpinä esimerkiksi maalaamalla niitä nykyistä tiheämmin.

Apulaisoikeusasiamies suosittelee harkitsemaan, olisiko tupakoimattomia säilytettäviä varten mahdollista järjestää ainakin yksi selli, jossa ei lainkaan saa tupakoida.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että käräjäoikeuden toisessa kerroksessa olleet varasellit, joita vastaavia kerrottiin olevan myös 1. ja 4. kerroksessa, olivat kooltaan varsin pieniä, vaikka otetaan huomioon se, että vapautensa menettäneiden säilytys niissä on lyhytaikaista ja niitä käytetään vain satunnaisesti.

Lisäksi hän toteaa, että näissä selleissä ei ole hälytyslaitteita, joilla saisi yhteyden henkilökuntaan. Apulaisoikeusasiamies katsoo, että myös lyhytaikaisessa säilytyksessä selleissä olisi perusteltua olla hälytysjärjestelmä, vaikka vapautensa menettänyttä vartioitaisiinkin sellin ulkopuolella. Myös sellien valaistuksen tulisi olla kunnossa.

Säilytettävien ja heidän oikeudenkäyntiavustajiensa tapaamiseen tarkoitettu tila oli jaettu kahtia seinällä, jonka yläosa oli pleksiä. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on jouduttu tarkastelemaan sitä, onko tapaamisen järjestäminen siten, että avustaja ja avustettava vanki ovat pleksiseinän eri puolilla, asianmukaista luottamuksellisen asianajopalvelun käytön edellytysten kannalta. Asiaan dnro 3287/4/07 annetussa päätöksessä todettiin, että mahdollisuus käsitellä yhdessä (mahdollisesti allekirjoittamista edellyttäviä) asiakirjoja on tekijä, jonka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut voivan haitata asianajollisen tehtävän hoitamista. Avustajan ja päämiehen välissä oleva seinä voi myös edellyttää suhteellisen voimakasta äänenkäyttöä keskustelussa, mikä osaltaan voi lisätä epäilyjä luottamuksellisuuden rikkoutumisesta ulkopuolisten ehkä kuullessa keskustelun.

Säännöksiä asiamiehen tapaamisesta on sittemmin täsmennetty. Asiamiehen tapaamiseen olosuhteista ja valvonnasta säädetään tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ssä ja vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä. Tutkintavankeuslain 14 luvun 4 §:n (tutkintavangin kohtelu kuljetuksen aikana) 1 momentin mukaan tutkintavangin kohtelussa kuljetuksen aikana sovelletaan soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että säilytettävän ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa tapaaminen tulee lähtökohtaisesti järjestää siten, ellei avustaja muuta toivo tai ellei lain asettamia edellytyksiä valvonnalle ole, että he ovat tapaamistilassa pleksiseinän samalla puolella. Asian lainsäädännöllistä tilaa voidaan tällä hetkellä pitää käräjäoikeuden tiloille asetettavien edellytysten osalta epäselvänä (ks. jakso 3.3 jäljempänä). Vangin kuljetuksesta vastaavien virkamiesten tulee kuitenkin noudattaa myös kuljetuksen aikana asiamiehen tapaamista koskevaa sääntelyä. Tämän hetkiset tilaratkaisut käräjäoikeudessa eivät riittävästi tue tätä. Apulaisoikeusasiamies pitää ongelmallisena sitä, että ainoa tapaamistila on rakenteeltaan edellä kuvatun kaltainen.

Ongelmallista on myös, että tapaamistiloja on vain yksi, koska useammilla säilytettävillä ja heidän avustajillaan voi olla yhtä aikaa tarve keskustella keskenään. Kaikille niille säilytettäville ja avustajille, jotka sitä pyytävät, tulisi pystyä järjestämään rauhallinen tila, jossa he voivat keskustella luottamuksellisesti.

Ottaen huomioon, että säilytettävät ovat käräjäoikeuden säilytystilojen selleissä vain enintään joitakin tunteja, apulaisoikeusasiamiehellä ei ole aihetta muihin toimenpiteisiin tilojen osalta.

3.2

Vankivaatetuksen käyttäminen

Tarkastuksen aikana Helsingin vankilasta tuodulla vapautensa menettäneellä oli päällään vankihousut.

Tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangilla on oikeus käyttää omia vaatteitaan. Pykälän 2 momentin mukaan tutkintavangille, joka ei käytä omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten. Myös vankeuslaki lähtee siitä, että vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten. Soveltuvalla vaatetuksella tarkoitetaan tuomioistuinikäntien yhteydessä nimenomaan siviilivaatetusta.

EU:n syyttömyysolettamadirektiivin johdantokappaleen 21 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi myös mahdollisuuksien mukaan pidätyttävä vaatettamasta epäilty tai syytetty tuomioistuimessa tai julkisuudessa vanginvaatteisiin, jotta vältyttäisiin antamasta vaikutelmaa, että hän on syyllinen. Direktiivin kansallisesta täytäntöönpanosta laaditussa arviomuistiossa (OM 4/481/2013 s. 12-13) todetaan seuraavaa:

”Voitaneen katsoa, että myöskään edellä esitetyt vangin vaatettamista koskevat kansallisen lain säännökset eivät ole ongelmallisia direktiivissä edellytetyn kannalta, koska säännöksissä nimenomaisesti tarjotaan vain mahdollisuus oman vaatetuksen sijaan muuhun soveltuvaan vaatetukseen tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten. Direktiivin kannalta merkityksellisenä ei voida pitää sitä, että suljetussa vankilassa omien vaatteiden käyttöä voidaan tästä rajoittaa. Lain edellytys soveltuvasta vaatetuksesta tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten voidaan toisaalta täyttää myös antamalla käyttöön vanginvaatteiden sijaan muita siviilivaatteita. Ainakin suosituksena onkin ilmeisesti ollut, että soveltuvana vaatetuksena annettaisiin nimenomaan muita siviilivaatteita. Mikäli kuitenkin osoittautuisi, että käytännössä näissä tilanteissa vankien käyttöön annetaan direktiivissä tarkoitettuja vanginvaatteita, kansallisella ohjeistuksella tulee huolehtia siitä, että jatkossa näin ei mahdollisuuksien mukaan meneteltäisi.”

Tarkastuksen aikana ei tarkemmin selvitetty sitä, kuinka käräjäoikeuteen tuotavien vapautensa menettäneiden pukeutuminen Helsingin vankilassa on järjestetty yleisesti. Tarkastuksella ei myöskään selvitetty vankihousuja käyttäneen henkilön tilannetta erikseen, esimerkiksi siltä kannalta, onko vankihousujen käyttäminen ollut hänen oma valintansa.

Apulaisoikeusasiamies katsoo tältä osin riittäväksi lähettää jäljennös tästä pöytäkirjasta Helsingin vankilalle tiedoksi.

3.3

Lainsäädännön puutteista

Tuomioistuinten säilytystiloja koskevaa nimenomaista lakitasoista sääntelyä ei ole.

Vuonna 2010 annettiin hallituksen esitys (HE 319/2010 vp) vanginkuljetusta koskevaksi lainsäädännöksi. Esitykseen sisältyi myös säilytystiloja koskeva säännös. Esityksen mukaan säilytystiloja olisivat esimerkiksi tuomioistuinten tilat, joissa vangit odottavat oikeuskäsittelyn alkamista ja paluukyytiä. Esityksessä todettiin, että tilojen väliaikaisesta luonteesta huolimatta niiden olisi täytettävä olosuhteiden ja varusteiden osalta tietyt perusvaatimukset. Esitys kuitenkin raukesi, eikä vastaavaa esitystä ole sittemmin annettu.

Apulaisoikeusasiamies pitää ongelmallisena sitä, ettei kuljetusta ja säilytystiloja koskevia lain muutosehdotuksia ole lainsäädännön ilmeisistä puutteista huolimatta saatettu eduskunnan käsiteltäväksi vuonna 2010 annetun hallituksen esityksen raukeamisen jälkeen.

3.4

Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies saattaa Helsingin käräjäoikeuden tietoon kohdassa 3.1 olevat käräjäoikeuden säilytystiloja koskevat suositukset.

Apulaisoikeusasiamies saattaa Helsingin vankilan tietoon kohdassa 3.2 tutkintavangin ja vangin vaatettamisesta tuomioistuimessa käyntiä varten toteamansa.

Apulaisoikeusasiamies saattaa oikeusministeriön tietoon kohdassa 3.3 lainsäädännön puutteista toteamansa.

Lisäksi hän lähettää tarkastuspöytäkirjan tiedoksi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle, Poliisihallitukselle, Helsingin poliisilaitokselle ja Vantaan vankilalle.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Anu Rita
esittelijäneuvos